

УДК 373.31

К. Б. Олексенко, аспірантка кафедри вищої математики і фізики,
Таврійський державний агротехнологічний
університет імені Дмитра Моторного,
м. Мелітополь, Україна

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ПРОЄКТУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ОСНОВІ СИНЕРГЕТИЧНОГО ПІДХОДУ

Анотація. Розглянуто формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища на основі синергетичного підходу, а саме: визначено принципи й напрями використання положень синергетики у моделюванні освітнього процесу як фактору зовнішнього впливу та сприяння подальшому саморозвитку здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: готовність, проєктування навчального середовища, синергетичний підхід, учитель початкової школи.

Abstract. The formation of the readiness of future primary school teachers to design the learning environment on the basis of a synergetic approach is considered, namely: the principles and directions of using the provisions of synergetics in modeling the educational process as a factor of external influence and promoting the further self-development of higher education seekers are determined.

Keywords: readiness, designing of the learning environment, synergetic approach, primary school teacher.

Концепція розвитку педагогічної освіти (2018) наголошує на необхідності підготовки педагогічного працівника, який має відповідати суспільним запитам, сформульованим у професійних стандартах та стандартах освіти, враховувати світові тенденції та рекомендації впливових міжнародних організацій щодо підготовки педагогів [5]. Зазначені орієнтири зумовлюють потребу в обґрунтуванні методологічного підґрунтя підготовки учителів початкової школи нової генерації. Так, з позицій синергетики метою сучасного освітнього процесу можна вважати формування особистості, що саморозвивається.

Вивченню питань, пов'язаних із синергетикою, присвячені праці
Б. Данилова, С. Капіци, О. Князевої, І. Кудрявцева, С. Лебедева,

О. Лоскутова, І. Пригожина та ін. Окремі аспекти синергетичного підходу знайшли своє відображення в працях М. Богуславського, В. Буданова, Г. Малинецького, Л. Новікової, Н. Таланчука, О. Федорової та ін. Проблемам використання синергетичного підходу в освіті присвячено дослідження О. Бочкарьова, В. Віненко, В. Маткіна, Г. Суміної, Л. Сурчалової, Ю. Талагаєва та ін.

Використання синергетичного підходу в освіті можливе за трьома напрямками: синергетика для освіти – впровадження інтегративних курсів після завершення чергового циклу навчання; синергетика в освіті – впровадження в окремих дисциплінах матеріалів, що ілюструють принципи синергетики; синергетика освіти – синергетичність самого процесу освіти, становлення особистості й знання [1].

Синергетичний підхід надає можливість розглядати освітній процес закладу вищої освіти та його учасників з позиції відкритості, співтворчості та орієнтації на саморозвиток, зокрема сприймання студента як системи, що самоорганізовується й розвивається, здатну до рефлексії та самонавчання. Самоорганізація виявляється в самоузгодженому функціонуванні системи – студента як суб'єкта навчання – за рахунок її прямих і зворотних зв'язків із зовнішнім середовищем. Зовнішнім середовищем є середовище навчання, що, у свою чергу, саме розвивається й на сучасному етапі може бути охарактеризоване такими категоріями, як динамічність, міждисциплінарність, інформатизація [4].

Організація такої педагогічної системи ґрунтується на фундаментальних синергетичних принципах, як-то: 1) незамкнутості та відкритості зовнішньому середовищу; 2) самоорганізації, цілісності, атракторності та гомеостатичності; 3) нестійкості, біфуркаційності, флуктуаційності, динамічної ієрархічності та відкритості до надмалої дії; 4) адитивності, емерджентності, когерентності, нелінійності; 5) імовірності, надситуативності, самоактуалізації, самодетермінованості; 6) спостерігаємості та інше [2].

Як зауважують І. Кудрявцев і С. Лебедев, синергетична система характеризується здатністю утворювати множинність структур, що виникають, параметри яких визначаються властивостями самої системи і характером взаємодії з навколишнім середовищем. Саме це визначає здатність цих систем до еволюції – послідовної зміни структур у процесі розвитку [3]. Нелінійність розвитку особистості – один з постулатів синергетичного підходу. Розвиток особистості майбутніх учителів початкової школи – це закономірне чергування станів нерівноважності й рівноваги (хаосу й порядку), кожний є об'єктивним станом особистості, як відкритої системи, що здатна до саморозвитку. Стан хаосу означає зміни в системі за рахунок виведення її зі стану рівноваги за допомогою надходження (або витоку) енергії, а стан порядку – виникнення нової структури системи, що для нас означає сформованість готовності майбутніх учителів початкової школи до проектування навчального середовища.

Когерентність як синхронізація елементів у масштабах усієї системи для формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проектування навчального середовища означає, що зміна в одному з компонентів її структури неодмінно зумовлює зміни в інших компонентах, що дозволяє коригувати складники готовності до потрібного рівня сформованості. Порівняно малі відхилення – флуктації – можуть коригуватися за рахунок надмалого впливу, чинника, застосування якого призводить до розв'язання стану нерівноважності і відповідно утворення системи вищої складності порівняно з попереднім станом. Так, незначні, але резонансні впливи, стають суголосними внутрішньому стану майбутніх учителів початкової школи. Своєчасні резонансні впливи виявляють значні потужні внутрішні резерви, тобто сприяють мобілізації внутрішніх можливостей, представлених задатками особистості, й вивільнення енергії творчості.

У синергетичному контексті формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проектування навчального середовища – це

створення ситуації пошуку, формування власних знань, пошуку власних способів побудови професійної перспективи розвитку.

Модель формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища відповідатиме таким вимогам: мета навчання – формування особистості, що саморозвивається; співробітництво, співдружність, методичне співавторство та взаєморегуляція між учасниками освітнього процесу; здобувачі вищої освіти самі обирають шлях свого розвитку; орієнтування на неперервний тип навчання; гармонійне поєднання елементів освітнього процесу; резонанси, невизначеність, випадковість, хаос можуть бути джерелом формування нових відносно детермінованих структур; готовність майбутніх учителів початкової школи до проєктування навчального середовища розглядається як цілісне утворення; набуття знань здійснюється через організацію власного досвіду, через оволодіння методами вирішення проблем на основі принципу інтеграції та реалізації міждисциплінарних зв'язків; учасники освітнього процесу створюють єдине інтерактивне поле взаємодії, спільно здобуваючи знання (суб'єкт-суб'єктна, гуманістична парадигма освіти); спільна діяльність носить систематичний характер, ґрунтується на вільному виборі, вільному утворенні груп співробітництва за їх інтересами; професійне зростання здійснюється за рахунок внутрішньої мотивації; створюються передумови для актуалізації самодисципліни, самовиховання, особистісної відповідальності за рівень сформованості готовності до проєктування навчального середовища; самопізнання здійснюється через усвідомлення власного досвіду; використовуються специфічні методи поглиблення самоприйняття; рефлексія, осмислення, усвідомлення власної діяльності має тренувально-навчальний, експериментальний, систематичний характер; професійне та особистісне зростання інтегруються; культивується та реалізується доброзичливість, відкритість, довіра, навчання майстерності подолання конфліктів (як позитивні емоційні стани); відкривається багатомірне, багатопланове творче мислення за рахунок взаємодії стратегій

обробки інформації; зацікавленість у прозорості та відкритості власних дій у досягненні очікуваних академічних та особистісних результатів.

З урахуванням синергетичного підходу формування готовності майбутніх учителів початкової школи до проектування навчального середовища має бути відкритою системою, тобто складатися з підсистем, між якими відбувається постійний обмін інформацією; забезпечувати перехід від управління до самоуправління, від розвитку під впливом зовнішніх факторів до саморозвитку під впливом внутрішніх чинників.

Список використаних джерел

1. Буданов В. Г. Трансдисциплінарне образование, технологии и принципы синергетики. *Синергетическая парадигма: Многообразие поисков и подходов* : сб. ст. / отв. ред. В. И. Аршинов и др. М. : Прогресс-Традиция, 2000. С. 285-304.
2. Вознюк О. В. Розвиток вітчизняної педагогічної думки: синергетичний підхід (др. пол. XX ст.) : навч.-метод. посіб. Житомир : ЖДУ, 2008. 150 с.
3. Кудрявцев И. К., Лебедев С. А. Синергетика как парадигма нелинейности. *Вопросы философии*. 2002. № 12. С. 55-63
4. Масич С. Ю. Синергетичний підхід до підготовки викладача вищого навчального закладу. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2014. Вип. 35 (88). С. 270-276
5. Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 16.07.2018 р. №776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 10.05.2021)